

معایب و محاسن شبیه سازی انسان و آثار آن در فقه و حقوق

روح الله محمدی

دانشجوی دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج، ایران

چکیده

با پیشرفت جوامع بشری و گسترش تکنولوژی، بشر همواره با پدیده هایی روبرو بوده که علاوه بر تهدید نظم عمومی و هنجارهای حاکم، کرامت انسانی را به مخاطره انداخته است. در این میان شبیه سازی انسان که از بدو پیدایش در هاله ای از ابهام در عرصه تولید مثل می باشد پا به عرصه جوامع بشری نهاده است. این فناوری در بادی امر با ایجاد روش نوین در درمان نازایی، درمان اعضاء و بافت های انسان وارد دنیای پزشکی توالدی گردید، لکن با توجه به مقرراتی که حیات بشری برای آن برشمرده است موجب به وجود آمدن دغدغه هایی در جوامع بشری در ابعاد مختلف گردیده است. امروزه شبیه سازی انسان یکی از بحث برانگیزترین مباحثی است که نه تنها در دنیای علم، بلکه در بین تمام اقشار جامعه مطرح است. از دیدگاه فقهایی اسلامی شبیه سازی انسان حرام است و دلایل متعددی را علیه آن اقامه کرده اند. از این دیدگاه آن ها شبیه سازی انسان را به دلایل فقهی، اخلاقی، اجتماعی، روانشناختی و دلایل دیگر علمی حرام اعلام کرده اند. شبیه سازی از پدیده های نوظهور در عالم پزشکی است. شبیه سازی تولید موجود زنده بدون انجام عمل لقاح است و شبیه سازی انسان، یکی از مواردی است که واکنش ها و عکس العمل هایی در سراسر جهان برانگیخته است و فقط مربوط به کشورهای اسلامی نیست. با وجود این، علوم و معارف تجربی بشری، هم از جهت موضوع و هم از جهت دامنه آن، مسأله شبیه سازی را یک پدیده جدید پزشکی معرفی می کند که دامنه علمی این رشته در تمامی کشورها سایه خواهد افکند. روش مورد استفاده در این مقاله توصیفی-تحلیلی می باشد.

واژگان کلیدی: شبیه سازی، قوانین، مسئولیت پزشک، احکام فقهی.

مقدمه

شبیه سازی فرآیند تلاش های دشوار مهندسی ژنتیک برای اصلاح نژاد در حیوانات، درمان بیماری های وراثتی در انسان و تکثیر جانداران است. در این روند، اولین تلاش در سال ۱۹۵۰ میلادی با انجماد نطفه ها صورت گرفت. مسأله شبیه سازی انسان و «کلونینگ» در قرن اخیر به یک بحث جهانی و همگانی تبدیل شده است. شبیه سازی یا همسان سازی به عنوان پدید های نوین در عرصه زیست فناوری به لحاظ ارتباطی که با مسائل انسانی دارد، پرسش های گوناگونی را در عرصه های مختلف به همراه آورده است و فروع مختلفی را فراروی فقها و حقوقدانان معاصر نهاده است (خلیفه پور، ۱۳۸۹:۱). پدیده شبیه سازی یکی از دستاوردهای علمی بشر است که بیم و امیدهای فراوانی را پیش روی جامعه انسانی قرار داده است. در سال ۱۹۹۷ در یک پروژه تحقیقاتی که ۲۷۷ بار به شکست انجامید بالاخره توسط پروفیسور «ایان ویلموت»، دانشمند اسکاتلندی و مبتکر فن شبیه سازی موجودات زنده «دالی» اولین گوسفند شبیه سازی شده متولد شد.^۱ در سال ۲۰۰۲ نیز با تولد «حوا» نخستین انسان شبیه سازی شده موجی از اظهارنظر، مخالفت ها و موافقت ها صورت گرفت (خبر فقه و حقوق - حقوق اجتماعی، ۱۳۹۰). در بسیاری از کشورها به ممنوعیت مطلق شبیه سازی انسان رأی داده اند ولی در کشور ما این موضوع چندان مورد بحث و بررسی قانونگذار قرار نگرفته است. از حیث منابع بین المللی حقوق بشر و حقوق پزشکی این موضوع مورد بحث جوامع بین المللی قرار گرفته است و در مورد شبیه سازی انسانی، تولید مثل را غیرمجاز می دانند. در کشور ما نیز بهتر است قانونگذار وارد شود و در این زمینه قوانینی وضع کند؛ و تنها قوانینی که در خصوص مسئولیت پزشک در فناوری شبیه سازی انسان در حقوق ایران قابل بررسی هستند، عبارتند از: بند ج ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی. فقهای اسلامی شبیه سازی انسان را به عنوان ابزاری برای تضعیف اعتقادات مذهبی و گسست در نسب انسانی قلمداد کرده اند.^۲

گفتار اول: مفهوم شناسی**شبیه سازی**

شبیه سازی به معنی قلمه زدن، جوانه زدن و تکثیر کردن گرفته شده است. شبیه سازی عبارت است از کشت هسته سلول غیرجنسی انسان یا حیوان که دارای کروموزوم کامل می باشد در سلول تخمک عاری از هسته جنس ماده و بارور کردن این تخمک به روش های ویژه در رحم طبیعی یا مصنوعی، به منظور تشکیل موجود زنده ای که از لحاظ شکل ظاهری؛ دقیقاً مانند صاحب هسته سلول اولیه باشد (مردانی، ۱۳۹۳:۶۲).

کلونینگ

«کلونینگ» در علم زیست شناسی عبارت است از «تکثیر موجود زنده بدون آمیزش جنسی» و فعلاً به عمل کاشت جنینی در رحم اطلاق می شود که ابتدا در آزمایشگاه تولید شده باشد. به عبارتی کلونینگ تهیه یک کپی از انسان یا حیوان است که با جایگزین کردن هسته سلول های فرد مرجع و تکثیر آن سبب تولید یک فرد که دقیقاً کپی فرد اول است می گردد؛ و فعلاً به عمل کاشت جنینی در رحم اطلاق می شود که ابتدا در آزمایشگاه تولید شده باشد (طاهری، ۱۳۸۹:۴).

مفهوم شبیه سازی (کلونینگ)

۲- <http://humancloning.org>

۳- فاطمه طاهری، مقاله «جنبه های اخلاقی، حقوقی و فقهی شبیه سازی انسان» ۱۳۸۹.

از کلمه یونانی کلون (Cloning) شبیه سازی یا استنساخ که به آن کلونینگ به معنی قلمه زدن، جوانه زدن و تکثیر کردن گرفته شده است و کلونینگ هم عبارت ((Clon)) است از بریدن و تکثیر کردن. شباهت شبیه سازی با قلمه زدن در این است که در هر دو روش، عمل تولید مثل، بدون انجام لقاح انجام می گیرد. در قلمه زدن، شاخه یا ریشه ای را از درخت جدا کرده و در جای دیگر می کارند و بعد از مدتی این شاخه یا ریشه، ریشه دوانده و مواد غذایی خود را از خاک می گیرد و رشد می کند. در عمل شبیه سازی هم بدون عمل لقاح تولید مثل می گردد.

مفهوم مسئولیت

مسئولیت وضعیت و شرایطی است که شخص را در مطابق قانون در مقابل فعل یا ترک فعل پاسخگو قرار می دهد که این پاسخ گویی ممکن است حاصل فعل یا ترک فعل ناشی از نقض قوانین موضوعه کیفری یا ناشی از نقض قوانین موضوعه کیفری یا تخلف از قرارداد و یا تخطی از موازین و مقررات حرفه ای و صنفی باشد که ممکن است منجر به یکی از مسئولیت های کیفری، مدنی، انتظامی شود (دیوسالار، ۱۳۸۰: ۴۶).

مسئولیت پزشک

بعضی از نویسندگان در تعریف مسئولیت پزشکی گفته اند: مسئولیت پزشکی عبارت است از اثر جنایت پزشک مانند قصاص، تعزیر یا ضمان؛ و همانطور که ذکر شد مسئولیت پزشکی می تواند دارای دو جنبه اخلاقی و حرفه ای باشد، بنابراین مسئولیت پزشکی الزام پزشک به جبران خسارت ناشی از رفتار جنایی و خطا یا خسرانی است که در نتیجه اقدامات پزشکی به دیگری وارد کرده است. منظور از اقدامات پزشکی نیز کلیه اقداماتی است که پزشک در مراحل مختلف معالجه بیمار اعم از مرحله معاینه، مرحله تشخیص و مرحله درمان به عمل می آورد و مسلماً این تعریف کلیه جرایم و تقصیرهای ارتكابی پزشک در مراحل قبل از عمل، در طول عمل و بعد از عمل جراحی و خطاهای ناشی از بی احتیاطی، بی مبالاتی، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی پزشکی را دربر می گیرد (نجفی توانا، ۱۳۹۰: ۱۶).

گفتار دوم: شبیه سازی در انسان

در انسان، شبیه سازی به دو منظور قابل انجام است که یکی تولید مثل و دیگری درمان بیماری هاست. در شبیه سازی به منظور تولید مثل در انسان با استفاده از تکنیک انتقال هسته، جنین انسانی تشکیل می شود که در صورت انتقال به رحم امکان تولید یک نوزاد زنده وجود دارد. امروزه قدرت علمی تشخیص مشخصات یک نطفه و محاسن و معایب آن همانند بیماری های احتمالی در هر جنین حتی قبل از لانه گزینی جنین در رحم نیز توسط علم ژنتیک به وجود آمده است و با توجه به رشد تکنولوژی علوم پزشکی و مطالعات ژنتیکی، دستکاری در ویژگی های جنین و انسان آینده نیز امکان پذیر است و اگر چه این دستکاری ها در ظاهر ممکن است به قصد ساختن نژاد برتر و یا عاری از انواع بیماری های لاعلاج یا صعب العلاج باشد، اما همانند هر پیشرفت علمی دیگر، ممکن است زیان های جبران ناپذیری نیز برای زندگی آینده جامعه و جهان داشته باشد. نوع دیگری از شبیه سازی، شبیه سازی درمانی است. در این روش، به جای قرار دادن نطفه در رحم مادر، نطفه رشد کرده و به سلول های بنیادی تبدیل می شود. این سلول های بنیادی می توانند رشد کنند و اندام های بدن انسان مانند پوست، کبد و قلب را بسازند. سپس این اندام ها جای گزین اندام های از بین رفته ی فرد دهنده می شوند. شبیه سازی درمانی نویدی برای کسانی است که از اختلالات فرساینده سیستم عصبی هم چون آلزایمر و پارکینسون رنج می برند. از آن جایی که این اندام ها بر اساس ژنتیک فرد بیمار ساخته شده اند، بدن او آنها را پس نمی زند.

بخش اول: روش انجام عمل شبیه سازی

شایان ذکر سلول تخم (که ترکیبی از سلولهای نر و ماده می باشد) را در مرحله تقسیم به دو سلول، از هم جدا می کنند؛ در نتیجه، دو انسان کاملاً شبیه به هم تولید خواهند شد. اولین بار شبیه سازی، به این طریق صورت گرفت (پور قهرمانی، فصلنامه رواق اندیشه، ش ۳۷).

است که نوزادان شبیه سازی با این روش با دوقلوهای طبیعی تفاوت دارند؛ زیرا دوقلوه‌ها نتیجه ترکیب دو سلول نر با دو سلول ماده اند و کاملاً جدا از هم و با خصوصیات ژنتیکی متفاوت از هم تولید می شوند؛ در حالی که در شبیه سازی به روش یاد شده، یک سلول نر با یک سلول ماده ترکیب شده اند و پس از ترکیب، در مرحله تکثیر سلولها را از هم جدا می کنند؛ در نتیجه، دو فرد کاملاً شبیه به هم تولید می شوند.

بطور مثال ابتدا هسته یک تخمک از یک جنس را بیرون آورده، سپس یک سلول از یک عضو پوست را داخل تخمک مذکور قرار داده (خبرنامه حقوق فناوری، ش ۱۳۸۲:۶)، سپس تخمک مذکور را در جایی جاسازی کرده و پس تخمک بارور شده و شخص مشابه... از انجام عملیات های دیگر نظیر تأمین کلسیم برای تخمک به وجود می آید؛ به عبارت دیگر، در این روش به جای استفاده از یک سلول نر و یک سلول ماده و ایجاد یک موجود دیگر، هر دو سلول را از یک جنس که عمدتاً جنس ماده است انتخاب می کنند؛ بنابراین، آن شخصی که سلول را از وی گرفته اند، با موجودی که کلون (شبیه سازی) شده، صد در صد به یکدیگر شبیه هستند. این شباهت در همه صفات ظاهری و باطنی، عواطف، احساسات و سایر موارد به چشم می خورد (علیان نژادی، ۱۳۸۰:۲۳).

شبیه سازی، به دو هدف انجام می گیرد: ایجاد انسان کامل؛ ایجاد اندام های مختلف بدن انسان (شبیه سازی درمانی) تحقق هدف دوم بدین صورت است که هر سلول بالقوه، توان تبدیل به همه سلولهای اعضا را دارد، پس می توان در آزمایشگاه، رشد را متوقف کرد و فقط به یک سلول خاص مثلاً قلب، عصب یا کلیه و... اجازه رشد داد. سلولهای بنیادی که توان تبدیل شدن به اعضای مختلف را دارند، در آزمایشگاه، برای تولید یک عضو خاص استفاده می شوند.

در مورد اول به دلیل پیامدهای منفی اختلاف نظرها و مخالفت‌های زیادی وجود دارد که در مطالب آتی مطرح خواهیم کرد ولی در مورد شبیه سازی درمانی اختلاف نظر وجود ندارد و حتی به دلیل کارایی پزشکی و فواید مهم آن در درمان بیماریهای مزمن از آن استقبال نیز شده است. (صادقی، ۱۳۹۰:۹۵).

بخش دوم: محاسن و معایب شبیه سازی**محاسن شبیه سازی**

۱. پیوند عضو انسان شبیه سازی شده به کسی که از او شبیه سازی شده است، برای طولانی کردن مدت عمر شخص اصلی (ایجاد اندام یدکی).
۲. تداعی و ایجاد خاطره برای بازماندگان شخص اصلی که فوت کرده است.
۳. می توان جفتهای نازا را صاحب فرزند دارای ژنهای مادری یا پدری نمود.
۴. با به کارگیری درست فناوری کلونینگ می توان فعالیت سلولهای آسیب دیده را با تکثیر سلولهای جدید و جایگزین کردن آنها تجدید کرد.
۵. به وجود آوردن انسانهای سالم برای جبران خطرهای ناشی از بیماریهای ارثی نهفته در برخی ترکیبهای جنسی.
۶. تنظیم جنس کودکان و انسانها در آینده.

معایب شبیه سازی

۱. رواج برده داری: با شیوع این پدیده ممکن است افرادی با سوء استفاده از آن شیوه و خرید و فروش چنین انسانهایی، برده داری را رواج دهند.
۲. مغایرت با قانون ازدواج: عمل توالد باید از راه زناشویی انجام پذیرد؛ نه از راه های دیگر.
۳. ایجاد کلون افراد خشن و بی عاطفه: این امکان همواره وجود دارد که شبیه سازان، از جنایتکاران و افراد نادرست جامعه استفاده کنند و امثال هیتلر را به وجود بیاورند.
۴. شناخته شدن فرد شبیه سازی شده به عنوان شهروند درجه دوم.
۵. شیوع قاچاق و تجارت اعضای بدن انسان با رواج شبیه سازی انسان: اگر از تولید اینگونه انسانها جلوگیری نشود، دامنه فعالیت قاچاقچیان انسان از کنترل خارج خواهد شد و هر روز هزاران بچه همانندسازی شده، به منظور تهیه اعضا و قطعات قابل پیوند به بدن دیگران، به وجود خواهند آمد.
۶. مغایرت با اصل تنوع خلقت: شبیه سازی انسان، در نهایت به تولید و ترجیح نسلی خاص (نژاد برتر) و انقراض گونه های دیگر بشر می انجامد.
۷. ایجاد جامعه بی هویت، چرا که این افراد فاقد هویت خانوادگی هستند؛ در نتیجه جامعه بی هویت ایجاد خواهد شد.
۸. ایجاد عوارض عاطفی و روانی در فرد شبیه سازی شده: از آنجا که چنین فردی پدر مشخصی ندارد به کمبودهای عاطفی و ناراحتی های روانی دچار شده و سرافکندگی و اندوه جانکاهی را تحمل می کند و نیز چون می داند که نسخه اصلش که قبل از وی به دنیا آمده، در اثر بیماری ارثی فوت نموده است، مسلماً از نظر روانی، رفتار بهنجاری نخواهد داشت؛ زیرا دقیقاً زمان مرگ خود را می داند.

گفتار سوم: شبیه سازی انسان از نظر فقه

از دیدگاه فقهای اسلامی شبیه سازی انسان حرام است و آنها دلایل متعددی را علیه آن اقامه کرده اند. از این دیدگاه آنها شبیه سازی انسان را به دلایل فقهی، الهیاتی، اخلاقی، اجتماعی، روانشناختی و دلایل دیگر علمی حرام اعلام کرده اند. آنها شبیه سازی انسان را به عنوان ابزاری برای تضعیف اعتقادات مذهبی، دخالت در آفرینش خداوندی، هتک حرمت انسان، آسفتگی زندگی خانوادگی و گسست در نسب انسانی قلمداد کرده اند. بنابراین آنها (مسیحیت کاتولیک و مسلمانان) شبیه سازی را به مثابه تولد انسان نامشروع می دانند. از این دیدگاه رأی فقهای مسلمان و کاتولیک با یکدیگر یکسان است.

در آخرین بیانیه شورای فقه اسلامی به صراحت بر تحریم شبیه سازی انسان تاکید شد. آنها با اشاره به شأن و مقام انسان در هستی و موافقت اسلام از کسب علم و کمال، در این اظهار خواستار تحریم شبیه سازی انسان و هر روش دیگری که امر شبیه سازی را انجام دهد اعلام کردند. در دو روش اشاره شده در فوق، روش اول شبیه سازی جنینی با استفاده از «زایگوت» یا تخمک بارور شده تقسیم آن است و دیگری شبیه سازی جسدی یا غیر جنسی است (جعفری پناه، ۱۳۹۲: ۲). در فقه شیعه در خصوص این مسئله اتفاق نظری وجود ندارد و می توان از دیدگاه های مختلفی که از رد مطلق تا پذیرش کامل آن در تغییر است، درباره آن بحث کرد. مخالفان شیعی شبیه سازی انسان را حرام می دانند نه به خاطر دلایل الهیاتی بلکه فقط به خاطر ملاحظات شرعی و فقهی و اجتماعی؛ اما همین مخالفان شبیه سازی انسان، در شرایط درمانی شبیه سازی را مجاز شمرده اند. همین تفاوت دیدگاه آنها را از دیدگاه کاتولیکی به موضوع جدا کرده است (محقق داماد، ۱۳۹۰).

گفتار چهارم: شبیه سازی در قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور

در قوانین کشور تنها شاید بتوان قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور مصوب ۱۳۸۲/۵/۸ را کمی همسو و نزدیک به پدیده شبیه سازی قلمداد نماییم. این قانون در کشور توانسته نخستین گام را در راستای حل معضل کسانیکه از ناتوانی باروری طبیعی و فرزندار نشدن رنج می برند را بردارد. لکن این راه حل تنها پرورش جنین حاصل از تلقیح خارج از رحم زوج

های قانونی و شرعی در رحم زوجه نازا را ارایه می نماید. قانونگذار در ۵ ماده مبادرت به بیان قانون نموده است. در ماده ۱ حکم کلی موضوع، در ماده ۲ ویژگی زوجین دریافت کننده جنین، در ماده ۳ وظایف و تکالیف زوجین اهدا گیرنده جنین و طفل، در ماده ۴ تشریفات رسیدگی و صلاحیت زوجین متقاضی و در نهایت در ماده ۵ تکلیف وزارت بهداشت به تهیه آیین نامه اجرایی قانون را بیان می دارد (فکور، ۱۳۸۸: ۱۵۶).

گفتار پنجم: مسئولیت پزشک در شبیه سازی انسان

برای ایجاد مسئولیت پزشک چه از لحاظ مدنی و چه از لحاظ کیفری باید شرایطی وجود داشته باشد تا وی در این زمینه مسئول عمل خویش تلقی گردد. این شرایط عبارتند از:

الف) خطای پزشکی

ب) تحقق زیان

ج) رابطه علیت یا سببیت میان خطای پزشک و فعل زیان بار.

درارزیابی خطا آنچه باید تشخیص داده شود این است که آیا عمل واقع شده در زمان و مکان معین و تحت شرایط خاص عرفاً قابل پیش بینی بوده و آیا یک شخص متعارف، مطابق عرف زمان و مکان می توانسته آن را پیش بینی کند یا نه و آیا عرفاً وقوع نتیجه مجرمانه به میزانی محتمل بوده که احتراز از آن ضرورت داشته باشد یا خیر و اگر قابل پیش بینی بوده، آیا قابل پیشگیری نیز بوده یا خیر؟

همچنین برای آنکه مسئولیت مدنی ایجاد شود، باید کار زیان بار، ناهنجار بوده و اخلاق عمومی، ورود ضرر را ناشیسته بدانند. ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی نیز با اشاره به این امر که «هرکس بدون مجوز قانونی، عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی ... موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری گردد، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود است» به غیرقانونی بودن عمل موجد مسئولیت مدنی اشاره دارد، این فعل عبارت از شبیه سازی انسان (البته نوع مولد آن) است. یکی دیگر از ارکان تشکیل دهنده مسئولیت پزشکی تحقق نتیجه یا ورود ضرر به بیمار است. یعنی باید ضرر و زبانی محقق گردد تا مسئولیت ایجاد شود. لازمه مسئول شناختن پزشک یا هر یک از صاحبان حرف پزشکی این است که اولاً مرتکب فعل یا ترک فعلی گردند که مغایر با اوامر و نواهی قانونگذار باشد؛ ثانیاً سبب تحقق خسارت یا ورود ضرر قابل اثبات به بیمار گردند. هدف از قواعد مسئولیت مدنی نیز جبران ضرر می باشد و شرایط ضرر قابل مطالبه در هفت عنوان مسلم بودن، مستقیم بودن، نامشروع بودن، شخصی بودن، جبران نشده بودن، قابل پیش بینی بودن و ناشی از اقدام زیان دیده نبودن قابل بررسی است که همه آنها در فرآیند شبیه سازی انسان قابل جمع اند. زیان هایی که مسئولیت مدنی برای آن ایجاد می شود به سه دسته مادی، معنوی و بدنی تقسیم می شوند که به نظر می رسد ضرر مادی از موضوع بحث حاضر خارج باشد اما صدمات معنوی، لطمه به عواطف و ایجاد تألم و تأثر روحی که شخص در اثر از دست دادن کسی یا ملاحظه درد و رنج آنان می بیند - که البته تألم روحی نیز می تواند ناشی از آسیب جسمی خود بیمار هم باشد - و صدمات بدنی صدمه هایی هستند که به سلامت شخص وارد می شوند.^۱

رابطه سببیت بین خطای پزشک و تحقق خسارت یا زیان یکی دیگر از ارکان تشکیل دهنده مسئولیت پزشک می باشد. طبق قواعد کلی حقوقی صرف وقوع خطا از طرف پزشک و ورود ضرر و زیان به بیمار جهت احراز مسئولیت پزشک کفایت نمی کند بلکه باید بین این دو رابطه سببیتی وجود داشته باشد تا بتوان به حکم مقتضی در زمینه مسئولیت پزشک دست یافت. البته در جایی که اسباب متعدد باشد، احراز رابطه علیت میان اقدام پزشک و خسارت بیمار غالباً کار دشواری است. چرا که اکثر اوقات تنها یک عامل درگیر نمی باشد بلکه اسباب متعددی دخالت دارند. تشخیص سبب موثر و اصلی خسارت بسیار مهم است. گاه ممکن است چندین پزشک و پرستار در وقوع حادثه نقش داشته باشند که در این صورت اگر نتیجه کار از دیدگاه پزشکی مستند به فعل همه آن ها باشد، مطابق قانون همگی در قبال بیمار، مسئولیت دارند (طبق ماده ۴۵۳ قانون مجازات

^۱ - دکتر فردین مردانی، مقاله مسوولیت تیم پزشکی در شبیه سازی رویان های انسانی، مجله علمی پزشکی قانونی، ۱۳۹۳.

اسلامی مصوب ۱۳۹۲) و از آنجایی که فرآیند شبیه سازی انسان یک فرآیند پیچیده می باشد که فقط توسط یک پزشک انجام نمی شود بلکه تیمی از پزشکان که هر کدام متخصص در زمینه خاصی می باشند و (مثلاً وجود متخصص زنان و زایمان، متخصص ژنتیک و...) در انجام کلیه مراحل آن دخالت دارند، لذا به سبب احراز رابطه علیت است که ما می توانیم پزشک سرپرست را که در عملیات مادی جرم هیچ گونه دخالتی نداشته و فقط وظیفه نظارت و سرپرستی این کار به او واگذار شده است را مسئول بدانیم. البته باید توجه داشت در تیم پزشکی به استثنای موارد ذیل، مسئولیت همکاران پزشک یا جراح به عهده پزشک سرپرست می باشد:

الف - در صورتی که مرتکب قصور و سهل انگاری در انجام وظایف خاص خود شده باشند.

ب - در صورتی که به دقت دستور جراح یا پزشک سرپرست را اجرا نکنند.

ج - در صورت ارتکاب خطایی که از وظایف و اختیارات قانونی آنها نیست.

د - در صورتی که فاقد شرایط و صلاحیت های لازم و قانونی باشند.

البته شایان به ذکر است که هرکدام از این اعضا در صورت تخلف از وظایف اختصاصی به عنوان شریک در جرم دارای مسوولیتی کیفری بوده و مطابق قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مجازات خواهند شد و اگر یکی از این اشخاص که به عنوان متخصص امر می بایست در این فرآیند شرکت داشته باشد، در عملیات مادی جرم - که شامل مراحل پیش گفته می باشد - دخالتی نداشته و فقط دیگر اعضای تیم را نسبت به انجام آن ترغیب نموده یا طریقه انجام آن را به دیگری بیاموزد، تحت عنوان معاونت در این جرم (البته تمام موارد گفته شده در فرضی است که شبیه سازی از دیدگاه مقنن کیفری ما جرم دانسته شود (مطابق قانون مجازات اسلامی قابل تعقیب و پیگرد می باشد ولی در کشورهایی که شبیه سازی انسان جرم انگاری گردیده، مقنن برای هر عملی که مربوط به شبیه سازی انسان می باشد، مجازات خاص آن را در نظر گرفته تا راه برای هرگونه سوء استفاده در این زمینه مسدود نماید و مرتکبان نتوانند از چنگال عدالت بگریزند. لذا باید گفت که ملاک اصلی در تشخیص رابطه سببیت، داوری عرف می باشد (سبب عرفی)؛ آنچه عرفاً قابل انتساب به متهم باشد، موجب مسوولیت است اما در خصوص مسایل تخصصی از جمله پزشکی باید به عرف خاص یعنی نظریه متخصصان حرفه پزشکی مراجعه کرد و رجوع به نظریه متخصصین بر قاضی واجب است (علیدوستی، ۱۳۹۳: ۶۴).

گفتار ششم: آثار شبیه سازی

بخش اول: مهم ترین آثار سودمند شبیه سازی

۱. استفاده از آن در تکثیر گیاهان و حیوانات و اصلاح آنها.

۲. کمک به بازآفرینی و تکثیر حیوانات منقرض شده یا در حال انقراض.

۳. کمک به اصلاح ژن ها و نجات نوزادان از امراض وراثتی.

۴. کمک به کشف راه های درمان نازایی.

۵. تقسیم جنین تکامل یافته به چند جنین همانند تا برای احتیاط در برابر حوادث احتمالی برای یکی از آنها، دیگری جایگزین شود.

۶. به کارگیری شبیه سازی برای تولید اعضای قطع شده و تکثیر آنها برای کشت به جای اعضای از میان رفته، مانند کبد، قلب که سازگاری و انطباق ژنتیکی کامل با فرد گیرنده - که منشأ سلول های اولیه بوده - از مزیت های آن است.^۱

۷. کمک به کنترل جمعیت از حیث جبران کمبودهای جنسی مرد یا زن که در اثر حوادثی مانند جنگ و زلزله ایجاد می شود.

۸. کمک به کاهش اندوه ها و آلام کسانی که در نبود فرد مورد علاقه ی خود، اندوهناک و ناراحت هستند با کمک شبیه سازی آنان.

۹. شبیه سازی گشودن باب شناخت اصل مهم اصول دین، یعنی معاد است. بر پایه ی ظواهر آیات کریم قرآن و دیگر آموزه های ادیان الهی، باور به معاد جسمانی واجب است (یس (۳۶) آیه های ۷۹ و ۸۱). اما به سبب شبهات زیادی که فلاسفه و حکما برای امکان عقلی و تحقق خارجی معاد جسمانی مطرح کرده اند، برخی به معاد روحانی قائل شده اند. خاستگاه همه ی اشکالات بر معاد جسمانی، عدم امکان و محال بودن اعاده ی معدوم است؛ زیرا فردی که در قیامت زنده می شود، آیا عین فردی است که در دنیا مرده است؟ این از محالات است؛ زیرا همه ی اجزای آن بدن، تجزیه شده و جزء بدن های موجودات دیگر شده و به عناصر دیگری تبدیل گشته که بازآفرینی آن محال است (شبهه ی آکل و ماکول)؛ یا این که عین همان فرد نیست؟ که در این فرض، عقاب و ثواب به غیر تعلق می گیرد و مجرم مجازات نمی شود.^۲

بخش دوم: آثار زیان بار و خطرناک شبیه سازی

۱. آسیب های درونی

آگاهان دانش ژنتیک، تردیدها و نگرانی های زیادی را درباره ی عوارض و مشکلات احتمالی شبیه سازی ابراز داشته اند. برخی از آنها عبارتند از:

۱. موجودات زنده ی شبیه سازی شده ممکن است در دراز مدت با مشکلات و پیچیدگی های ژنتیکی رو به رو شوند.
۲. هر چه شمار افراد مشابه در جامعه بیشتر باشد، احتمال نابودی آنها بیشتر خواهد بود.^۳
۳. تبدیل شدن به هیولا: «ویاچلاوتارانول» رئیس مؤسسه ژنتیک مولکولی روسیه می گوید: تلاش برای همسان سازی انسان در ۹۹ درصد از موارد به خلق هیولا خواهد انجامید.^۴
۴. اختلالات زیست شناختی: «ویاچلاوتارانول» می گوید: ما در تجربیات خود برای همسان سازی حیوانات در بیشتر موارد شاهد اختلالاتی بوده ایم که سرطان از شاخص ترین آنهاست.^۵
۵. پیری زودرس: استاد میکروبیولوژی دانشگاه تمیل آمریکا دکتر عبدالهادی مصباح، که چند کتاب درباره ی این دانش نگاشته است، می گوید: گوسفند «دالی پس از شبیه سازی شدن و پس از مدت کوتاهی، پیر شد و طفل شبیه سازی شده نیز در آغاز

^۱ - خوزه جیلیلی و همکاران، ترجمه ی: ابوالفضل آرام، ص ۲۷:۱۹۸۱.

^۲ - صدرالمآلهین، اسفار اربعه، ج ۹، ص ۱۶۵.

^۳ - مسعود هوشمند، ISNA، ۱۳۸۱.

^۴ - خبرگزاری فرانسه از مسکو، روزنامه ی قدس، ۱۳۸۱.

^۵ - همان

تولد پیر خواهد شد؛ زیرا اگر صاحب سلول، جسمی پنجاه ساله باشد، اعضای طفل هم پنجاه ساله خواهد بود؛ از این رو مانند دالی، پیری زودرس خواهد داشت»^۱.

۲. آسیب های برونی

الف: آسیب اعتقادی

برخی از اندیشمندان پیرو ادیان الهی برآنند که شبیه سازی، تصرف در آفرینش است. برخی دیگر برآنند که این عمل، تغییر در آفرینش خداوند است و بر پایه ی آیه ی قرآن، شرک به خداوند متعال و عمل شیطان است و خداوند به ما فرمان داده که از این عمل پرهیز کنیم و تردیدی نیست که این آثار از حیث عقل، قبیح و از حیث شرع، حرام است. (نساء (۴) آیه های ۱۱۸-۱۲۰).

ب: آسیب اخلاقی و انسانی

شبیه سازی موجب از میان رفتن ارزش های انسانی و عواطف در میان افراد جامعه می شود. طفل شبیه سازی شده در این عمل، نیمی از علاقه ها و روابط پدر و مادری را از دست می دهد؛ زیرا همه ی مشخصات سلول جسمی یک طرف را داراست و چون پدر و مادر متولد شده، در واقع، هویت خانوادگی ندارد و جز شبیه خود خویشاوندی ندارد. این فرآیند، تدریجاً موجب مرگ عواطف و احساسات و امیال در میان این نوع انسان ها خواهد شد. پس شبیه سازی موجب تجاوز به حقوق طبیعی و انسانی طفل می شود. شبیه سازی راه را باز می کند. برای تشکیل ندادن خانواده و تحمل نکردن مشکلات آن و روی آوردن به راه های نامشروع برای ارضای غریزه ی جنسی و قناعت کردن به شبیه سازی برای کسب فرزند. شبیه سازی، برخلاف فطرت الهی است. فطرت انسان ها و دیگر جانداران بر سنت ازدواج استوار است و در قرآن کریم بارها بر آفرینش انسان بر پایه ی سنت ازدواج تأکید شده است (... وَ خَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا). ولی شبیه سازی بر بی نیازی از یکی از دو زوج استوار است.

شبیه سازی همچون دیگر مجاری غیرطبیعی در پزشکی، موجب عوارض زیان باری برای فرد خواهد شد. استفاده از غیر شیر مادر، توسل به سزارین در وضع حمل و... تاکنون مشکلات زیادی را برای افراد داشته است که جز به هنگام ضرورت توصیه نمی شود. شبیه سازی نیز چنین عوارض و مشکلاتی را خواهد داشت و چون ضرورتی برای این کار وجود ندارد، ایجاد و تحمل این زیان های بهداشتی و اجتماعی، توجیه منطقی و علمی ندارد. (هوشمند، ۱۳۸۱).

توسعه و گسترش شبیه سازی و وجود افراد مشابه در جامعه، عوارض ناشی از عدم تشخیص و تمییز را ایجاد می کند که عدم تشخیص شاگردان، عدم تمییز متهم و مجرم از بی گناه، عدم شناخت زوج یا زوجه در میان افراد مشابه، از جمله ی آنهاست و طبیعی است که این عوارض، موجب هرج و مرج و سرگردانی و عدم رعایت قوانین و دشواری های حقوقی بسیاری خواهد شد. (www. Islamonline. net)

ایجاد انسان هایی با قدرت بدنی یا هوش فوق العاده و استفاده از آن ها در تهاجمات و ستمگری بر دیگران می تواند از عوارض زیان بار شبیه سازی باشد که خود می تواند زمینه را برای برده داری نو و استثمار از انسان ها آماده کند.

^۱ -Islam online. net..www

بخش سوم: مشکلات فقهی و حقوقی

۱. فقدان هویت و شخصیت حقوقی و قانونی از عوارض شبیه سازی است؛ زیرا در اطلاق نام انسان به این فرد به سبب متولد شدنش از غیر مسیر طبیعی، تردید است.^۱
۲. ابهام در رابطه ی نسبی میان فرد شبیه سازی شده با کسی که سلول اولی؛ یعنی سلول جسمی است: که آیا این دو فرد عین هم و یک فرد هستند یا دو فرد.
۳. ابهام در رابطه ی میان فرد شبیه با زنی که نطفه در رحم او کشت شده است.
۴. ابهام و اشکال در اصل مشروعیت این عمل و نیز احکام فقهی حرمت نکاح، توارث، نفقه و ... از دیگر مشکلات فقهی و حقوقی است.

گفتار هفتم: شبیه سازی از دیدگاه قانون مدنی و جزا

اکنون بر سر مالکیت کودک شبیه سازی شده بین شرکت سازنده و والدین طفل اختلاف افتاده است. بزرگترین سهم ایجاد بچه شبیه سازی شد متعلق به شرکت سازنده است که فناوری دقیق و پیچیده آن را در اختیار دارد. شرکت سازنده می تواند با دریافت مبلغ هنگفتی از طریق یک قرارداد، یک کودک شبیه سازی شده را برای یک فرد، یا دو فرد، یا یک خانواده بسازد. در این صورت، مالکیت طفل متعلق به خانواده یا افراد سفارش دهنده است؛ اما مساله به این جا ختم نمی شود. این کودک از چه کسی ارث می برد؟ در صورتی که سلول فرزند در گذشته با تخمک مادر اصلی خود ادغام شده و پیوند بخورد، بدون هیچ بحثی، وارث نوزاد شبیه سازی شده، مادر اصلی او خواهد بود؛ اما وقتی است که مادر اصلی او یا بارور نمی شود یا دیگر بارداری از سن او گذشته است. در این صورت، سلول فرزند مرده با تخمک زن ثالثی ادغام شده، در رحم او کاشته می شود. در این صورت چون نوزاد از محیط رحم زن ثالث نیز خصائصی را به ارث می برد و کروموزوم های نوزاد شبیه سازی شده از محیط غیرمادر خود نیز متاثر می شود، پس زن ثالث نیز می تواند ادعای نگهداری و مورثیت طفل را مطرح کند. شکی نیست که در این موارد قانونگذاران باید با مطالعه و درایت مبادرت به وضع قانون کنند تا اختلاف جامعه برطرف شود. برخی معتقدند در این وضع، نوزاد، در صورتی که زنده به دنیا بیاید از مادر اولی که سلول فرزند در گذشته در اختیار او بوده ارث می برد.^۲

ممکن است ایراد شود که فرزند زن اول مثلاً دختر آمریکایی که در تصادف کشته شده است - دیگر وجود ندارد تا حقی برای مادر او ایجاد کند؛ کودک شبیه سازی شده یک انسان جدید است که فقط شبیه آن دختر است و مالکیت سلول حقی از حیث مالکیت و یا ارث برای نوزاد ایجاد نمی کند؛ اما به نظر می رسد وارث مادری که سلول فرزندش را در اختیار دارد، همان کودک شبیه سازی شده است، مگر در مورد کسی که غریبه است و فقط سلول یک فرد را در اختیار دارد. اکنون مغز اینشتین، و تارهای موی ناپلئون بناپارت موجود است و فرض کنیم که بتوان از این سلولها برای بازسازی استفاده کرد و دی. ان. ای. آنها نیز زنده باشد. در این صورت مالک اینشتین و یا ناپلئون بازسازی شده کیست؟ کسی که سلول آنها را در اختیار داشته و یا زنی که سلول در رحم او کشت شده است؟ از لحاظ حقوقی همه این مسائل نیازمند قانون جدید است. مساله دیگر، مساله تابعیت کودک شبیه سازی شده است.^۳

^۱ - یوسف قرضاوی، استنساج الانسان حرام (www. Islamonline. net).

^۲ - احسان نصوحیدر، مقاله شبیه سازی از نظر حقوقی، آذر ۱۳۹۰.

^۳ - همان.

نتیجه

پدیده شبیه سازی یکی از دستاوردهای علمی بشر است که بیم و امیدهای فراوانی را پیش روی جامعه انسانی قرار داده است. شبیه سازی تولید موجود زنده بدون انجام عمل لقاح است و شبیه سازی انسان، یکی از مواردی است که واکنش ها و عکس العمل هایی در سراسر جهان برانگیخته است و معایب و محاسنی دارد و فقط مربوط به کشورهای اسلامی نیست. از دیدگاه فقه های اسلامی شبیه سازی انسان حرام است و آنها دلایل متعددی را علیه آن اقامه کرده اند. از این دیدگاه آنها شبیه سازی انسان را به دلایل فقهی، الهیاتی، اخلاقی، اجتماعی، روانشناختی و دلایل دیگر علمی حرام اعلام کرده اند. آنها شبیه سازی انسان را به عنوان ابزاری برای تضعیف اعتقادات مذهبی، دخالت در آفرینش خداوندی، هتک حرمت انسان، آشفتگی زندگی خانوادگی و گسست در نسب انسانی قلمداد کرده اند. دغدغه سازمان های بین المللی بیشتر مبتنی بر این است که اگر همانندسازی انسان صورت گیرد، اصل کرامت انسانی زیر سوال می رود و ما نمی توانیم حقوق و آزادی های بشر را استیفا کنیم. تمام کشورها شبیه سازی انسانی را ممنوع اعلام کرده اند اما در خصوص شبیه سازی تحقیقاتی، برخی آن را مجاز و برخی غیرمجاز اعلام کرده اند. در ایران قانونی در مورد شبیه سازی نداریم و اگر کسی شبیه سازی کند برخورد مستقیم قضایی با او ممنوع است؛ بنابراین. اگر کسی اقدام به شبیه سازی کرد، نمی دانیم چه برخوردی می توان کرد. این امر دو نتیجه دارد؛ اول اینکه هیچ کاری نمی شود کرد و دوم اینکه عده ای به اصل ۱۶۷ قانون اساسی یعنی دستیابی به حکم قضیه بر اساس منابع فقهی استناد کنند که در این مورد می توان گفت اولاً این بیشتر ناظر به موارد مدنی است نه کیفری و مربوط به مساله ای با این گستردگی نیست و در خود فتاوی نیز اجماعی وجود ندارد بنابراین باید با توجه به مفاسد موجود و ابهامات، جرم انگاری صورت گیرد و قوانینی در این خصوص تصویب شود و نبود موضع فقهی - قانونی در کشور نسبت به شبیه سازی انسانی یک خلاء جدی در کشور محسوب می شود.

منابع

۱. اسماعیل آبادی، علیرضا (۱۳۸۷) تأملات اخلاقی حقوقی در شبیه سازی انسان. مجله ایرانی اخلاق و -تاریخ پزشکی.
۲. راضی، مهدی؛ خلیفه پور، مریم، مقاله مطالعه تطبیقی شبیه سازی انسان از منظر فقه شیعه و اهل سنت، ۱۳۸۹.
۳. رهپور، محمدرضا، مقاله مبانی فقهی ممنوعیت و جرم انگاری در قلمرو اخلاق زیستی، مجله اخلاق اسلامی، شماره ۱۳۹۳، ۴۲.
۴. روزنامه آفتاب یزد، دولتها و شبیه سازی انسان، ۸۱/۱۰/۱۸.
۵. روزنامه اعتماد، شبیه سازی انسان، دخالت در کار خداوند نیست، ۸۱/۱۰/۱۰.
۶. روزنامه جام جم، شبیه سازی انسان از نگاه حقوق بین الملل، ۱۳۸۱/۳/۴.
۷. جعفری پناه، حسین، شبیه سازی انسان از نظر فقه و اخلاق یکم اسفند ۱۳۹۲.
۸. خرمی، جواد (۱۳۸۲) شبیه سازی انسان، پیامدها و عکس العمل ها. مجله مبلغ، ن شماره ۵۱، ص ۷۳-۱۶۱.
۹. خوزه چیبلی و همکاران، ترجمه ی: ابوالفضل آرام، اولین جنین همانندسازی شده انسان، ص ۲۷؛ اطلاعات علمی، شماره ی پی در پی ۲۷۹، ۱۹۸۱، فهیم گلستانی، آزاده.
۱۰. ساجدنی، عبدالعزیز، دیدگاه اسلام پیرامون شبیه سازی، مجله آبادی، ۱۳۸۱، ش ۲۶، ص ۴۶.
۱۱. ساعد، محمدجعفر (۱۳۸۶) حقوق کیفری و شبیه سازی انسان تهران: موسسه فرهنگی حقوقی سینا، چاپ اول، ص ۲۰.
۱۲. شبیه سازی و موضع گیری دین و جامعه (۱۳۸۲) خبرنامه حقوق فناوری شماره ۶، ص ۵۹.
۱۳. شریعتمداری، حمیدرضا (۱۳۸۸) بدل سازی انسان، فصلنامه حوزه و دانشگاه. ه شماره ۱۰، ص ۱۲۲.

۱۴. طاهری، فاطمه، کارشناسی ارشد حقوق جزا، مقاله «جنبه‌های اخلاقی، حقوقی و فقهی شبیه‌سازی انسان» ۱۳۸۹.
۱۵. علیان نژادی، ابوالقاسم، شبیه‌سازی، مجله پژوهش و حوزه، ۱۳۸۰، ش ۶، ص ۲۳.
۱۶. علیدوستی، معصومه، دکتر فردین مردانی، مقاله مسوولیت تیم پزشکی در شبیه‌سازی رویان های انسانی، مجله علمی پزشکی قانونی، ۱۳۹۳.
۱۷. عامری نیا، محمدباقر، نیکوئی نژاد، لیلا، مقاله تراحم فناوری همسان سازی انسانی با اخلاق زیست اسلامی، فصلنامه اخلاق زیستی، ۱۳۹۰.
۱۸. فصلنامه رواق اندیشه، شماره ۳۷، پورقهرمانی، بابک، کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، محقق و نویسنده جامعه، خبرنامه حقوق فناوری، آبان ماه ۱۳۸۲، ش ۶.
۱۹. فضل الله، سید محمدحسین، الندوة، بیروت، ۱۴۲۳ ق. ج ۱۰، ص ۶۷.
۲۰. فکور، حسن، بررسی جرم انگاری شبیه‌سازی انسان در حقوق ایران، فصلنامه حقوق پزشکی، شماره یازدهم، زمستان ۱۳۸۸.
۲۱. قرضاوی، یوسف، شبیه‌سازی، ترجمه نور الدین سعیدیانی، مجله دین پژوهان، ۱۳۸۲، ش ۳، ص ۲۳.
موسی دنیر، شبیه‌سازی از دیدگاه فقه اسلامی، مجله دانش پژوهان، ۱۳۸۲، ش ۴، ص ۱۵۳
۲۲. مجله المسلمون، ۱۴۱۷ ق. ش ۶۲۳. به نقل از جواد خرمی، پیشین.
۲۳. محقق داماد، سیدمصطفی (۱۳۸۴) شبیه‌سازی انسان از منظر فقه و اخلاق. کنفرانس بین المللی اخلاق
۲۴. پزشکی قاهر. ه ص ۳۴.
۲۵. محمدی، علی (۱۳۸۹) شبیه‌سازی از منظر ملاحظات علمی، اخلاقی، حقوقی و فقه. ی تهران: نشر
۲۶. معارف، چاپ دوم. ص ۴۵.
۲۷. مسعود هوشمند، مسؤول کلینیک مرکز ملی تحقیقات مهندسی ژنتیک ایران، ISNA. 81/10/10.
۲۸. میراحمدی، مریم، طباطبایی، بررسی حکم تکلیفی شبیه‌سازی انسان، نشریه علمی پژوهشی فقه و حقوق اسلامی، ۱۳۹۲.

29. <http://news.awse.com>
30. www.kayhannews.com.
31. www.kayhan.com
32. www.albayan.ca.ae/2003/01/www/23-htm..
33. www.pd.cpim.org.

The Advantages and Disadvantages of Human Cloning and its Effects in Jurisprudence and Law

Rohollah Mohammadi

PhD candidate of criminal law and criminology, Islamic Azad University, Branch of Yasooj, Iran.

Abstract

Since the advancement of human societies and the development of technology, man has always faced phenomena which have not only threatened public order and the governing norms, but have also jeopardized human dignity. Among these technologies, human cloning, which has been an unknown issue since the very beginning of man creation, has been a common issue in human societies. This technology first entered the medical world by creating a new approach in the treatment of infertility and treating the reproductive organs and human tissue, but it has created concerns in human societies in different aspects due to the regulations that human life created for it. Today, human cloning is one of the most controversial issues not only in the world of science, but also among all classes of the society. Islamic jurists have forbidden human cloning and have brought several reasons for it. They have forbidden human cloning due to ethical, social, psychological and scientific reasons. Human cloning is one of the newly emerging phenomena in the world of medicine. Assimulation refers to producing an organism without fertilization and human cloning is one of the issues that has aroused many reactions around the world including the Islamic countries. However, human experimental sciences have introduced assimulation as a new medical phenomenon both in terms of subject and in terms of its scope, which will influence all countries. The method used in this research is descriptive-analytic.

Keywords: cloning, laws, Physicians' liability, judicial percepts.
